

terrogavit, quasi nesciens quod utique sciebat. Ac per hoc nescire se finxit, ut aliquid aliud illa velut ignorantia sua significaret: quæ significatio quoniam verax erat, mendacium profecto non erat. Eos namque significabant, sive illa fluxum sanguinis patiens, sive ille mortuus quadriduanus, quos etiam qui cuncta sciebat quodam modo nesciebat. Nam et illa typum gerebat plebis gentium, unde præmissa fuerat prophetia: « Populus quem non » cognovi, servivit mihi¹: » et Lazarus remotus a viventibus tanquam ibi jacebat per significativam similitudinem, ubi ille cujus vox est: « Projectus sum a facie oculorum tuorum². » Et ideo tanquam nesciretur a Christo, et illa quæ fuerit, et iste ubi positus fuerit, verbis interrogantis est figuratum, et omne vitatum veraci significatione mendacium.

XXVIII. Hinc est etiam illud quod commemorasti eos dicere, Dominum Jesum, posteaquam resurrexit, ambulasse in itinere cum duobus Discipulis, et propinquantibus eis castello quo ibant, illum longius se ire finxisse: ubi Evangelista dicens: « Ipse autem se finxit » longius ire³; » etiam ipsum verbum posuit, quo mendaces nimium delectantur, ut impune mentiantur: quasi mendacium sit omne quod fingitur, cum veraciter aliud ex alio significandi causa tam multa fingantur. Si ergo nihil aliud significasset Jesus in eo quod longius ire se finxit, merito judicaretur esse mendacium: porro autem si bene intelligatur, et ad id quod voluit significare referatur, invenitur esse mysterium. Alioquin erunt cuncta mendacia, quæ propter quamdam rerum significandarum similitudinem, cum gesta non sint, tanquam gesta narrantur. Unde est illa de duobus unius hominis filiis majore qui mansit apud patrem suum, et minore qui longe

¹ Psal. xvii, 45. — ² Id. xxx, 23. — ³ Luc. xxiv, 28.

peregrinatus est¹, tam proluxa narratio. In quo genere fingendi humana etiam facta vel dicta irrationalibus animalibus et rebus sensu carentibus homines addiderunt, ut ejusmodi fictis narrationibus, sed veracibus significationibus, quod vellent commendatius intimarent. Nec apud auctores tantum sæcularium litterarum, ut apud Horatium², mus loquitur muri, et mustella vulpeculæ, ut per narrationem fictam ad id quod agitur, vera significatio referatur; unde et Æsopi tales fabulas ad eum finem relatas, nullus tam ineruditus fuit, qui putaret appellanda mendacia: sed in Litteris quoque sacris, sicut in libro Judicum ligna sibi regem requirunt³, et loquuntur ad oleam et ad ficum et ad vitem et ad rubum. Quod utique totum fingitur, ut ad rem quæ intenditur, ficta quidem narratione, non mendaci tamen, sed veraci significatione veniatur. Hæc dixi propter id quod scriptum est de Jesu: « Et ipse se finxit longius ire⁴: » ne quisquam ex hoc verbo, sicut Priscillianistæ, licitum volens habere mendacium, insuper etiam Christum contendat fuisse mentitum. Quisquis autem vult intelligere illud fingendo quid præfiguravit, attendat quid agendo perfecit. Longius namque postea profectus super omnes cælos, non tamen deseruit Discipulos suos. Propter hoc significantum futurum divinitus factum, ad præsens illud est humanitus fictum. Et ideo significatio verax in illa est fictione præmissa, quia in hac profectioe illius est significationis veritas subsecuta. Ille igitur contendat Christum mentitum esse fingendo, qui negat eum quod significavit implevisse faciendo.

XXIX. Quia ergo non inveniunt mendaces hæretici in Testamenti Novi litteris imitanda exempla mendacii,

¹ Luc. xv, 11, et seqq. — ² Vide Horat. lib. Serm. ii. Sat. 6. et Epist. lib. Epist. 7. — ³ Judic. ix, 8. — ⁴ Luc. xxiv, 18.

copiosissimos se esse existimant in hac disputatione, qua opinantur esse mentiendum, cum de veteribus prophetis libris, quia non ibi apparet nisi intelligentibus paucis quo referantur significativa dicta vel facta veracia, multa sibi videntur invenire ac proferre mendacia. Sed habere cupientes quibus se tueantur velut imitanda exempla fallendi, se ipsos fallunt, et mentitur eorum iniquitas sibi¹. Illæ autem personæ, quas credendum ibi non est prophetare voluisse, si quid faciendo vel dicendo finxerunt voluntate fallendi; quamvis ex ipsis quoque factis earum sive dictis aliquid propheticum possit exculpi, per illius omni potentiam præseminatum atque dispositum, qui bene uti novit etiam malis hominum; tamen quantum ad ipsas attinet, sine dubitatione mentitæ sunt. Sed non ideo debent imitanda existimari, quia in eis reperiuntur libris, qui sancti et divini merito nominantur. Habent enim conscripta et mala hominum et bona; illa vitanda, ista sectanda: et quædam ita posita ut de illis etiam prolata sit sententia, quædam vero tacito ibi iudicio nobis iudicanda permissa; quoniam non solum nos nutrirî manifestis, verum et exerceri oportebat obscuris.

XXX. Cur autem isti imitandam sibi Thamar existimant mentientem, et imitandum Judam non existimant fornicantem? Ibi enim utrumque legerunt: et nihil horum Scriptura illa sive culpavit, sive laudavit; sed tantummodo utrumque narravit, et iudicandum nobis utrumque dimisit: sed mirum si aliquid horum imitandum impune permisit. Quod enim Thamar non meretricandi libidine², sed concipiendi voluntate mentita sit, novimus. Verum et fornicatio, etiam si Judæ talis non fuit, potest esse cuiuspiam qua faciat ut homo liberetur, sicut illius mendacium fuit ut homo conciperetur: numquid propterea etiam

¹ Psal. xxvi, 12. — ² Gen. xxxviii, 14.

fornicandum est, si propter illud putatur fuisse mentiendum? Non de solo itaque mendacio, sed de omnibus operibus hominum in quibus existunt velut compensativa peccata, considerandum est quam sententiam proferre debeamus, ne aperiatur aditum non tantum parvis quibusque peccatis, verumetiam sceleribus cunctis, nullumque remaneat facinus, flagitium, sacrilegium, in quo causa non possit existere qua recte videatur esse faciendum, universamque vitæ probitatem opinio ista subvertat.

XXXI. Nihil autem iudicandus est dicere, qui dicit aliqua justa esse mendacia, nisi aliqua justa esse peccata, ac per hoc aliqua justa esse quæ injusta sunt: quo quid absurdius dici potest? Unde enim est peccatum, nisi quia justitiæ contrarium est? Dicantur ergo alia magna, alia parva esse peccata; quia verum est, nec auscultandum Stoicis qui omnia paria esse contendunt: dicere autem quædam injusta, quædam justa esse peccata, quid est aliud quam dicere quasdam esse injustas, quasdam justas iniquitates? cum dicat apostolus Joannes: « Omnis » qui facit peccatum, facit et iniquitatem, et peccatum » iniquitas est¹? » Non ergo potest justum esse peccatum, nisi cum peccati nomen in alia reponimus, in qua quisque non peccat, sed aut facit aliquid aut patitur pro peccato. Nam et sacrificia pro peccatis peccata appellata sunt, et poenæ peccatorum dicuntur aliquando peccata. Hæc plane possunt intelligi justa peccata, cum justa dicuntur sacrificia, vel justa supplicia. Ea vero quæ contra legem Dei fiunt, justa esse non possunt. Dictum est autem Deo: « Lex tua veritas². » Ac per hoc quod est contra veritatem, justum esse non potest. Quis autem dubitet contra veritatem esse mendacium omne? Nullum

¹ 1 Joan. iii, 4. — ² Psal. cxviii, 142.

ergo justum esse potest mendacium. Item cui non clareat ex veritate esse omne quod justum est? Clamat autem Joannes : « Omne mendacium non est ex veritate¹. » Omne ergo mendacium non est justum. Quapropter quando nobis de Scripturis sanctis mentiendi proponuntur exempla, aut mendacia non sunt, sed putantur esse dum non intelliguntur; aut si mendacia sunt, imitanda non sunt, quia justa esse non possunt.

XXXII. Sed quod scriptum est bene Deum fecisse cum Hebræis obstetricibus², et cum Raab Jerichuntina meretrice³, non ideo factum est quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei misericordes fuerunt. Non est itaque in eis remunerata fallacia, sed benevolentia; benignitas mentis, non iniquitas mentientis. Sicut enim mirum absurdumque non esset, si alio prius tempore commissa ab eis aliqua opera mala Deus propter posteriora opera bona vellet ignoscere : ita mirandum non est, quod uno tempore in una causa Deus utrumque conspiciens, id est, factum misericorditer, factumque fallaciter, et bonum remuneravit, et propter hoc bonum malum illud ignovit. Si enim peccata quæ propter carnis concupiscentiam, non propter misericordiam fiunt, propter posteriora opera misericordiæ dimittuntur; cur non merito misericordiæ dimittuntur, quæ propter ipsam misericordiam committuntur? Gravius est enim peccatum quod animo nocentis, quam quod animo subvenientis efficitur. Ac per hoc si illud deletur opere misericordiæ postea subsequente, cur hoc quod est levius, non deletur ipsa hominis misericordia, et præcedente ut peccet, et comitante cum peccat? Ita quidem videri potest : verumtamen aliud est dicere : Peccare quidem non debui, sed opera misericordiæ faciam, quibus deleam quod ante peccavi;

¹ 1 Joan. II, 21. — ² Exod. I, 20. — ³ Josué. VI, 25.

et aliud est dicere : Peccare debeo, quia non possum aliter misereri. Aliud est, inquam, dicere : Quia jam peccavimus, benefaciamus; et aliud est dicere : Peccemus, ut benefaciamus. Ibi dicitur : Faciamus bona, quia fecimus mala : hic autem : Faciamus mala, ut veniant bona. Ac per hoc ibi exhaurienda est sentina peccati, hic cavenda est doctrina peccandi.

XXXIII. Restat itaque ut intelligamus illis mulieribus, vel in Ægypto, vel in Jericho, pro humanitate et misericordia redditam fuisse mercedem utique temporalem, quæ quidem et ipsa æternum aliquid etiam illis nescientibus prophetica significatione figuraret. Utrum autem sit aliquando vel pro cujusquam salute mentiendum, cum quæstio sit in qua dissolvenda etiam doctissimi fatigantur, valde illarum muliercularum in illis populis constitutarum et illis moribus assuetarum excedebat modum. Itaque hanc earum ignorantiam, sicut aliarum rerum quas pariter nesciebant, sed sciendæ sunt a filiis non hujus sæculi, sed futuri, Dei patientia sustinebat : qui tamen eis pro benignitate humana, quam famulis ejus impenderant, quamvis cœleste aliquid significantia, præmia terrena reddebat. Et Raab quidem ex Jericho liberata, in Dei populum transitum fecit, ubi proficiens posset ad æterna et immortalia munera pervenire, quæ nullo sunt quærenda mendacio. Tunc tamen quando illud opus bonum et pro suæ vitæ conditione laudabile Israëlitis exploratoribus præstitit, nondum erat talis ut ab ea exigeretur : « Sit in ore vestro : Est, est : Non, » non¹. » Obstetrices autem illæ quamvis Hebrææ², si secundum carnem tantummodo sapuerunt, quid aut quantum est quod eis profuit remuneratio temporalis, quia fecerunt sibi domos, nisi proficiendo pertinuerint

¹ Matth. V, 37. — ² Exod. I, 17.

ad eam domum de qua Deo cantatur : « Beati qui habi-
» tant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te¹? »
Multum autem fatendum est propinquare justitiæ, et
quamvis re ipsa nondum, jam tamen spe atque indole
animum esse laudandum, qui nunquam nisi hac inten-
tione mentitur, qua vult prodesse alicui, nocere autem
nemini. Sed nos cum quærimus, sit-ne boni hominis ali-
quando mentiri, non de homine quærimus adhuc ad
Ægyptum, vel ad Jerichum, vel ad Babyloniam perti-
nente, vel adhuc ad ipsam Jerusalem terrenam, quæ
servit cum filiis suis²; sed de cive illius civitatis quæ
sursum est libera mater nostra æterna in coelis. Et res-
pondetur quærentibus nobis : « Omne mendacium non
» est ex veritate³. » Filii autem illius civitatis, filii sunt
utique veritatis. Ejus civitatis filii sunt de quibus scrip-
tum est : « In ore eorum non est inventum mendacium⁴. »
Ejus civitatis filius est de quo item scriptum est : « Ver-
» bum suscipiens filius a perditione longe aberit : exci-
» piens autem excepit illud sibi, et nihil falsi ex ejus ore
» procedit⁵. » His filiis supernæ Jerusalem et sanctæ civi-
tatis æternæ si quando ut hominibus obrepit qualecum-
que mendacium, poscunt humiliter veniam, non inde
quæruni insuper gloriam.

XXXIV. Sed dicet aliquis : Ergo-ne obstetrices illæ
atque Raab melius fecissent⁶, si nullam misericordiam
præstitissent, nolendo mentiri? Imovero illæ mulieres
Hebrææ, si essent tales de qualibus quærimus utrum sit
eis aliquando mentiendum, nec aliquid falsi dicerent, et
fœda ministeria de parvulis occidendis liberrime recusa-
rent. Sed, inquires, ipsæ morentur. At vide quid se-
quatur : Morentur enim cœlestis habitationis incom-

¹ Psal. LXXXIII, 5. — ² Galat. IV, 25. — ³ 1 Joan. II, 21. — ⁴ Apoc. XIV, 5.
— ⁵ Prov. XXIX, 27. — ⁶ Exod. I, 17, et Josué. II, 4.

parabiliter ampliore mercede, quam domus illæ quas
sibi fecerunt in terra esse potuerunt : morentur futuræ
in æterna felicitate, mortem perpressæ pro innocentissima
veritate. Quid illa in Jericho, numquid hoc posset?
Nonne si quærentes cives mentiando non falleret, verum
dicendo latentes hospites proderet? An posset interrogan-
tibus dicere : Scio ubi sunt, sed Deum timeo, non eos
prodo? Posset hoc quidem dicere, si jam esset vera Israë-
litis in qua dolus non esset¹ : quod futura erat per mise-
ricordiam Dei transiens ad civitatem Dei. Verum illi hoc
audito, inquires, illam perimerent, domum scrutarentur.
Sed numquid consequens erat, ut illos etiam quos dili-
genter occultaverat invenirent? Prospexerat enim cautis-
sima mulier, et ibi eos posuerat ubi latere potuissent,
etiamsi ei mentienti creditum non fuisset. Ita et illa, si
tamen a suis civibus esset occisa pro misericordiæ opere,
vitam istam finiendam pretiosa in conspectu Domini
morte finisset², et erga illos ejus beneficium inane non
fuisset. Sed, inquires, quid si et ad illum locum ubi eos
occultaverat, ii, a quibus quærebantur, perscrutando
omnia pervenissent? Isto modo dici potest : Quid si mu-
lieri vilissimæ atque turpissimæ, non solum mentienti,
verumetiam pejeranti credere noluissent? Nempe etiam
sic consecutura fuerant, quæ timendo mentita est. Et
ubi ponimus voluntatem ac potestatem Dei? An forte non
poterat, et illam nec civibus suis mentientem nec homi-
nes Dei prodentem, et illos suos ab omni pernicie custo-
dire? A quo enim et post mulieris mendacium custoditi
sunt, ab eo potuerunt, etsi illa mentita non esset, utique
custodiri. Nisi forte oblitum sumus hoc fuisse in Sodomis
factum, ubi masculi in masculos nefanda libidine ac-
censi³, nec ostium domus in qua erant quos quærebant,

¹ Joan. I, 47. — ² Psal. CXV, 15. — ³ Gen. XIX, 11.

invenire potuerunt; quando vir justus in causa omnino simillima pro suis hospitibus mentiri noluit, quos esse Angelos nesciebat, et vim morte pejorem ne paterentur timebat. Et certe poterat talia respondere quærentibus, qualia in Jericho mulier illa respondit. Nam prorsus similiter et illi interrogando quæsierunt. Sed homo justus noluit pro corporibus hospitem animam suam suo mendacio maculari, pro quibus voluit corpora filiarum alienæ libidini iniquitate vim perpeti. Faciat ergo homo etiam pro temporali hominum salute quod potest: cum autem ad hunc articulum ventum fuerit, ut tali saluti consulere nisi peccando non possit: Jam se existimet non habere quid faciat, quando id reliquum esse perspexerit quod non recte faciat. Proinde Raab in Jericho, quia peregrinos homines Dei suscepit hospitio, quia in eorum susceptione periclitata est, quia in eorum Deum credidit, quia diligenter eos ubi potuit occultavit, quia per aliam viam remeandi consilium fidelissimum dedit, etiam supernæ Jerusalem civibus imitanda laudetur. Quod autem mentita est, etiamsi aliquid ibi propheticum intelligenter exponitur, non tamen imitandum sapienter proponitur: quamvis Deus illa bona memorabiliter honoraverit, hoc malum clementer ignoverit.

XXXV. Quæ cum ita sint, quoniam nimis longum est omnia pertractare, quæ in illa *Libra Dictinii* sunt posita velut imitanda exempla mentiendi: ad hanc regulam mihi videntur non solum ista, verumetiam si qua sunt talia redigenda, ut aut quod esse creditur, ostendatur non esse mendacium; sive ubi tacetur verum, nec dicitur falsum; sive ubi significatio verax aliud ex alio vult intelligi, quod genus figuratorum vel dictorum vel factorum abundat in prophetis *Litteris*: aut quæ convincuntur esse mendacia, non esse imitanda monstrentur, et si qua no-

bis ut alia peccata subreperint, non eis tribuendam justitiam, sed veniam postulandam. Hoc quidem mihi videtur; et ad istam sententiam me superius disputata compellunt.

XXXVI. Verum quia homines sumus, et inter homines vivimus, fateorque me nondum esse in eorum numero quos compensativa peccata non turbant; sæpe me in rebus humanis vincit sensus humanus, nec resistere valeo cum mihi dicitur: Ecce gravi morbo periclitatur ægrotus, cujus jam vires ferre non possint, si ei mortuus unicus et charissimus filius nuntietur; a te quærit an vivat, quem vitam finisse tu nosti; quid respondebis, quando quidquid aliud dixeris præter unum de tribus, aut mortuus est, aut vivit, aut nescio, nihil aliud credit ille quam mortuum; quod te intelligit timere dicere, et nolle mentiri? Tantumdem valet, etiamsi omni modo tacueris. Ex illis autem tribus duo falsa sunt, vivit, et nescio; nec abs te dici possunt nisi mentiendo. Illud autem unum verum, id est, mortuum esse, si dixeris et perturbati hominis mors fuerit subsecuta, abs te occisus esse clamabitur. Et quis ferat homines exaggerantes, quantum sit mali salubre mendacium devitari, et homicidam diligere veritatem? Moveor his oppositis vehementer, sed mirum si etiam sapienter. Cum enim proposuero ante qualescumque oculos cordis mei intelligibilem illius pulchritudinem, de cujus ore falsi nihil procedit; quamvis ubi radians magis magisque clarescit veritas, ibi palpans mea reverberatur infirmitas: tamen sic amore tanti decoris accendor, ut cuncta quæ inde me revocant humana contemnam. Sed multum est ut iste in tantum perseveret affectus, ne in tentatione desit effectus. Nec me movet contemplantem luminosum bonum, in quo mendacii tenebræ nullæ sunt, quod nobis mentiri nolentibus et ho-